Marek **Janičík,** Mária **Jánošíková,**
Matej **Majerský**

MLADÍ REPORTÉRI
pre životné prostredie

Príručka Mladých reportérov:

Ako na **videoreportáž**

2021 © Mladí reportéri pre životné prostredie

Obsah

Úvod
Čo je to reportáž 5
Pravidlá reportáže 5
Kto tvorí reportáž 6
Vystupovanie a prejav redaktora 7
Ako vytvoriť reportáž 8
Základný postup 8
Krátka reportáž – myšlienková mapa 9
Reportáže v programe Mladí reportéri pre životné prostredie 10
Súťažné videá 10
- Pravidlá 10
- Ako natočiť víťazné video 10
- Upozornenia 11
Ukážkové víťazné reportáže z medzinárodnej súťaže 12
- Paperland (Grécko) 12
- Waste Bin Story (Malta) 12
- Prejav mi, prosím, úctu! (Slovensko) 12
Nesúťažné videá 13
Vybavenie na tvorbu reportáže 14
Technika 14
- Kamery/Mobily 14
- Statívy 15
- Mikrofóny 15
Strihové programy 16
Práca s kamerou 18
Základy strihu 20
Čoho sa pri strihaní vyvarovať 20
Ako postupovať pri strihu 21
Publikovanie videa 22
Záver 23

Táto publikácia bola vydaná vrámci projjektu Objektív 21. Projekt Objektív 21: Mladí reportéri pre občiansku spoločnosť je podporený z programu ACF – Slovakia, ktorý je financovaný z Finančného mechanizmu EHP 2014-2021. Správcom programu je Nadácia Ekopolis v partnerstve s Nadáciou otvorenej spoločnosti Bratislava a Karpatskou nadáciou.

Pár slov o autoroch

Autor prvého vydania publikácie

Marek Janičík (*1987), filmár. Ako režisér dokumentárnych filmov spolupracuje s Českou a Slovenskou televíziou. Okrem filmu sa venuje aj literárnej a pedagogickej činnosti. V programe Mladí reportéri pre životné prostredie pôsobí ako lektor pre video tvorbu.

Spoluautori druhého vydania

Matej Majerský (*1999) je študent vysokej školy. V roku 2016 sa umiestnil na druhom mieste v medzinárodnom kole súťaže mladých reportérov s videom „Oleje do výlevky nepatria." Od roku 2018 sa už venuje programu Mladí reportéri aj ako člen koordinačného tímu.

Mária Jánošíková (*2001) je študentkou strednej školy a programu sa účastní už šiesty rok. Tvorbe videí sa začala venovať v rámci filmového krúžku na Súkromnej základnej škole v Novej Dubnici. V medzinárodnej súťaži Mladých reportérov získala so svojim tímom prvé miesto za videoreportáže v roku 2017 aj 2019.

Predslov namiesto úvodu alebo Úvod namiesto predslovu?

„Natočiť film nie je žiadna veda“
(povedal niekto niekde)

Citát, ktorý som použil pod nadpisom, počúva ľudstvo od vzniku kinematografie (1895) až dodnes. Táto veta znie tak často práve kvôli tomu, že každý rok je technika dokonalejšia a jednoduchšia ako rok predtým. Dokonca mám pocit, že kým dopíšem týchto pár viet, tak za tú chvíľu na svete zase vznikne nejaký nový systém, ktorý ľuďom uľahčí zaznamenávať obraz či fotografie. Každopádne, práve vďaka stále lepšej a lepšej technike môžeme zaznamenávať všetko, čo sa deje okolo nás.

Keď som začínal filmovať ja, nakrúcalo sa ešte na kazety a spracovanie krátkeho videa zabralo celý deň (a v mojich začiatkoch aj niekoľko dní). Dnes je možné natočiť a zostrihať krátky film za pár minút, a dokonca ho ešte môžete hneď po dokončení zavesiť na internet, aby ste videli prvé reakcie divákov.

Boli by sme teda lenivci leniví, keby sme sa nenaučili robiť video, keď nám to technika tak uľahčila. Ale prečo vôbec robiť video? Na túto otázku existuje veľmi veľa odpovedí, ja som pre tento úvod/predslov vybral iba dve:

1. Film či video sa k divákovi dostane často bližšie, ako keď napíšete knihu, článok alebo keď chcete na niečo poukázať prostredníctvom hudby, výtvarného umenia či divadla. Skrátka, keď máte na výber, pozrieť si reportáž alebo si o danom probléme prečítať pár riadkov, často si radšej pozriete reportáž z jednoduchého dôvodu: 1-krát vidieť je lepšie ako 100-krát počuť.

A práve video dáva možnosť vidieť to, o čom sa chcete dozvedieť. Preto, keď chcete napríklad poukázať na nejaký problém, tak s videom budete mať väčšiu odozvu od divákov - pozrite si napríklad koľko miliónov pozretí dokáže mať jednoduché video na YouTube. Video sa teda môže lepšie šíriť po svete, a tým dokážete aj veľa zmeniť!

2. Vytváranie filmu je pre mňa zaujímavé najmä z toho dôvodu, že video dokáže spájať všetky umenia dokopy, až z nich vytvorí jeden celok. Veď si len zoberte, koľko umení musí film spojiť, aby vznikol: potrebujete literatúru (scenár), dramatické umenie (herci), architektúru (scéna), hudbu, kostýmy... A dokonca kameramani sa pri vytváraní záberu riadia pravidlami starých výtvarných majstrov (kompozícia, farebnosť...)

Komu sa tieto odpovede budú páčiť, ten by mal po prečítaní tejto brožúrky rovno zobrať kameru a začať natáčať. A komu sa tie odpovede nepáčia, tak nech tú kameru do rúk zoberie tiež. Lebo iba vďaka tomu si nájde svoju vlastnú odpoveď. A keď zistíte, že natáčanie a spracovávanie videa vás naozaj nebaví, tak si potom zvyšok života nebudete nadávať, že ste to neskúsili.

Marek Janičík

Čo je to reportáž?

V tejto brožúrke sa budeme venovať útvaru, ktorý sa volá reportáž. Čo si však pod týmto pojmom môžeme predstaviť?

Keby sme si zadali názov „reportáž" do obľúbenej internetovej encyklopédie WIKIPÉDIA, tak nám nájde toto vysvetlenie:

> *Reportáž popisuje a zobrazuje skutočnosť na základe konkrétnych faktov, väčšinou získaných priamou účasťou alebo pozorovaním.*

Znie to trošku ako poučka a tie snáď nikto v škole nemal rád. Preto si radšej vymyslíme vlastné vysvetlenie pojmu „reportáž".

Reportáž je teda krátke video (zvyčajne 3 min.), v ktorom sa snažíme zaznamenať určitý problém, zaujímavosť či úspech a ukázať ho ostatným. Ak by sme chceli vidieť, ako reportáž vyzerá, pustime si televízne noviny - ich súčasťou sú reportáže z rôznych kútov Slovenska a dokonca aj z celého sveta. Pri tvorbe reportáže je však nutné sa pridržiavať určitých zásad.

Pravidlá reportáže

Reportáž musí byť pravdivá

Pridržujme sa faktov, skutočností, všetky tvrdenia by mali byť overené. Napr.: V reportáži odznie zlý dátum festivalu, na ktorý divákov pozýva reportér. Diváci na základe reportáže prídu na festival, no zistia, že sa práve skončil a prišli tak zbytočne.

Reportáž nesmie nič propagovať

Dávajme si pozor na to, aby sa naša reportáž nestala reklamou! Napr.: Vytvoríme reportáž o otvorení nového obchodného domu, v ktorom je možné kúpiť veľa vecí lacnejšie ako v iných obchodoch. Pozor: Stráňme sa propagácie rasizmu či násilných, radikálnych, teroristických a extrémistických skupín!

Reportáž musí byť objektívna

Znamená to, že nie je dôležitý pohľad a názor tvorcu reportáže. Cieľom je ukázať skutočnú pravdu, aj keď niekedy nemáme rovnaký názor. Napr.: Tvoríme reportáž o starej budove, ktorá len špatí vzhľad tvojho mesta. Tvorca reportáže - reportér by bol najradšej, keby sa budova zbúrala a na jej mieste by vznikol park. Ale pri tvorbe reportáže zistíme, že budova je historická pamiatka, ktorú nemôže nikto zbúrať. Reportér je však stále za to, aby sa budova zbúrala. V tomto prípade by sme však nemali svoj názor presadzovať, ale ukázať názor ostatných a najmä odborníkov.

Reportáž musí byť vyvážená

Keď zaznie strana A, musí zaznieť aj strana B. Skrátka, keď robíme o niečom reportáž, mali by v nej zaznieť aspoň dva rôzne názory. Napr.: Tvoríme reportáž o starých stromoch, ktoré chcú zrezať. Na jednej strane hovorí starosta obce, že konáre stromu už niekoľkokrát spadli a ohrozili tak ľudí, na druhej strane zase hovorí ochranár či prírodovedec, ktorý informuje, že stromy sú zákonom chránené a je nutné sa o ne špeciálne starať a na výrub treba povolenie.

Kto tvorí reportáž?

Pre vytvorenie reportáže nie je potrebné mať okolo seba veľké množstvo ľudí.
Často si vystačia iba dvaja: KAMERAMAN a REPORTÉR.

Kto je reportér?

Reportér je ten, kto sa nebojí postaviť sa pred kameru a nebojí sa hľadať a ukázať problém či pravdu. Kvôli tomu sa musí o danom probléme dozvedieť čo najviac, musí robiť rozhovory a často aj klásť nepríjemné otázky. Reportér je teda strojcom reportáže. Často môže reportér prostredníctvom reportáže daný problém aj vyriešiť: napr. v reportáži poukážeme na nelegálnu skládku odpadu a vďaka nej skládka zmizne a miesto sa vyčistí.

Kto je kameraman?

Jeho najdôležitejšou povinnosťou je zaznamenať daný problém, na ktorý sa reportáž upriamuje. Musí teda nakrúcať to, čo sa daného problému bezprostredne týka, často aj za zhoršených podmienok na natáčanie. Počas reportáže je často nutné vytvoriť zábery rýchlo a bez prípravy, nakoľko sa daný moment už nemusí nikdy opakovať (napr. na nelegálnu skládku odpadov, o ktorej točíme reportáž, prišlo práve auto a vyhadzuje tam odpad bez toho, aby si všimli, že tam je kameraman. Vtedy je nutné rýchlo zapnúť kameru a točiť, bez ohľadu na všetky faktory okrem bezpečia). Kameraman sa tak často musí kvôli dobrému záberu aj skrývať, dlho čakať alebo pracovať v zlom počasí či dokonca počas tmy. Kameramana vedie režisér alebo reportér, ktorý mu určuje, aké zábery do reportáže chce natočiť.

Pri tvorbe reportáže nám ešte môže pomôcť **zvukár**, ktorý má na starosti, aby boli výpovede respondentov čo najlepšie. O tom, ako môžeme vylepšiť zvuky a ruchy v našej reportáži, sa dozvieme v nasledujúcej kapitole.

Natočený materiál si často spracujú reportéri s kameramanom sami, teda ho postrihajú. Ak by sme si na strih reportáže netrúfli, zavolajme si niekoho, kto so strihom už skúsenosti má - **strihač**. Úlohou strihača je zobrať natočené zábery, rozhovory, ankety, vstupy redaktorov... Skrátka všetko, čo sa natočilo, vybrať zo všetkého to najdôležitejšie, zoradiť to v poradí a v špeciálnom strihovom programe musia strihači toto všetko nakoniec zlepiť dokopy tak, aby z toho vznikla výsledná reportáž. O strihu sa však dozvieme viac v samostatnej kapitole tejto brožúrky.

Respondent je pre reportáž veľmi dôležitý. Je to človek, ktorý sa na kameru vyjadruje o danej problematike. Keby sme napr. robili reportáž o zlých podmienkach v psom útulku, respondentom by v tomto prípade bol riaditeľ útulku, rovnako však aj starosta mesta, ktoré útulok vystavalo a financuje ho. Avšak respondentom môže byť aj návštevník útulku rozhorčený z podmienok, ktoré tam panujú. Ak chceme do svojej reportáže dostať čo najviac názorov, vytvoríme ANKETU. Anketa vzniká tak, že sa opýtame na názor o danom probléme minimálne troch ľudí a ich názory v reportáži zoradíme za sebou. Ukážeme tak časť verejnej mienky.

Zvyšok štábu, s ktorým sa môžeme stretnúť pri tvorbe audiovizuálnych diel

Pri takmer každom videu vystupuje osoba, ktorá to má všetko, tak povediac, pod palcom. **Režisér** je človek, ktorá má presnú predstavu toho, ako má celé video/film pôsobiť, aké zábery chce dostať od kameramana, aká hudba bude hrať v pozadí... Pri reportáži je reportér aj režisérom.

Rovnako je reportér sám sebe aj **scenáristom**. Píše si svoje prehovory (zaužívaný výraz „voicover" - hovorené slovo prednesené hlasom, ktorého nositeľ nie je prítomný v obraze) a plánuje si dopredu istý scenár, akým sa bude reportáž vyvíjať. Samozrejme, že pri reportáži nevieme presne povedať, ako to dopadne, lebo nikdy nevieme dopredu, čo nám respondenti povedia. Rozdiel v tvorbe scenára je napríklad pri hraných dielach, kedy scenárista píše presné repliky, ktoré budú herci neskôr pred kamerou hrať.

Pomyselnú „elitnú trojicu" uzatvára **producent**. Producent je ten, ktorý získava finančné prostriedky na proces tvorby filmu.

Vystupovanie a prejav reportéra

Reportáž je z veľkej časti aj o samotnom reportérovi, práve preto musí byť jeho prejav a výzor nerušivý, ale dostatočne výrazný, aby diváka zaujal.

Výzor

1. Vyhýbame sa oblečeniu, na ktorom je výrazná potlač alebo nápisy. Diváka môže takéto oblečenie ľahko odpútať od témy. Rovnako sa vyhýbame aj logám značiek.

2. Slnečné okuliare, šatky, šiltovky, čapice. Z hlavy by sme mali odložiť všetko, čo tam byť nemusí, výnimkou sú samozrejme dioptrické okuliare; treba si pri nich však dať pozor, aby neodrážali svetlo do kamery a aj na to, aby bolo vidno redaktorovi oči. Môže nastať prípad, kedy by sa pokrývka hlavy tematicky hodila k reportáži. Napríklad by sme robili reportáž o ochranárskom združení a dostali by sme od nich šiltovku s ich logom ako darček, vtedy by sme ju mohli mať nasadenú pri moderátorskom výstupe.

3. Vždy nosme čisté a slušné oblečenie a buďme primerane upravení. Nemusíme vyzerať, ako keby sme si práve odskočili zo svadby, ale svojim výzorom prejavujeme aj úctu k divákovi. Navyše, získavame tak dôveryhodnosť.

   Pred kamerou nie je vhodné mať oblečené žiarivo biele alebo pásikavé oblečenie.

4. Vo všeobecnosti platí, že sa snažíme byť čo najneutrálnejší. Nášho diváka zaujíma reportáž, jej príbeh a obsah, preto ho nevyrušujme fialovými vlasmi, krikľavo ružovou bundou alebo žuvačkou v ústach.

Prejav

1. K prejavu patrí aj postoj. Stojme rovno, nepredkláňajme sa ani sa nezakláňajme. Pre stabilný postoj sa môžeme trochu rozkročiť. Ruky sa snažme mať pri tele a moc nimi nehýbať, jemný pohyb je v poriadku, ale určite nemôžeme rozhadzovať rukami na všetky svetové strany ako tanečník. V prípade použitia ručného mikrofónu si ho držme pri hrudi a nezakrývajme si ním tvár.

2. Rozprávajme dostatočne rýchlo, aby sme udržali tempo, ale zároveň tak, aby nám bolo rozumieť. Naše texty sa snažíme predniesť dostatočne nahlas a zreteľne.

3. Vyhýbajme sa komplikovaným výrazom a v žiadnom prípade nesmieme používať vulgarizmy.

Ako vytvoriť reportáž

Základný postup

V prvej kapitole sme sa oboznámili s pravidlami reportáže, aj s rolami v tíme, ktorý reportáž tvorí. Teraz sa pozrieme na to, ako postupovať pri tvorbe reportáže.

1. **Zvoľme si tému svojej reportáže.**

2. **Preskúmajme problém a nájdime si respondentov.**
   Tému reportáže zadajme do Googlu. Opýtajme sa na problém miestnych, nakoľko nám budú vedieť najlepšie poradiť. Vyhľadajme osoby, s ktorými budeme robiť rozhovor (minimálne dve), skontaktujme ich, dohodnime si stretnutie a vymyslime otázky pre rozhovor - buďme vždy pripravení a nezabudnime na objektívnosť a vyváženosť (pozrime si pravidlá reportáže).

3. **Premyslime si, ako by mali vyzerať naše zábery, pripravme si „storyboard".**
   Rozkreslime si na papier, ako asi chceme, aby vyzerali naše zábery, a ako budú za sebou nasledovať. Nemusíme vedieť kresliť ako maliari, stačí, ak postavu nakreslíme ako paličkového panáčika. Tento krok veľmi pomáha predstavivosti a tiež šetrí čas, nakoľko už dopredu vieme, „ako" bude náš záber vyzerať.

4. **Vyberme si miesto pre natáčanie a zorientujme sa v priestore.**
   Vyhľadajme miesta, kde budeme natáčať ilustračné zábery, zistime si cestu a prístup k nim, aby sme zbytočne neblúdili.

5. **Natočme ilustračné zábery** (pozrime si kapitolu: Základy práce s kamerou).
   Natočených ilustračných záberov nemusí byť niekoľko hodín, stačí keď vytvoríme max. 20 minút záberov.

6. **Vytvorme anketu.**
   Popri natáčaní ilustračných záberov skúsme natočiť aj názory miestnych obyvateľov. Keď anketu nakoniec nebudeme používať, môžeme ju z reportáže kedykoľvek vystrihnúť.

7. **Napíšme si reportérsky vstup a záver na papier.**
   Ide o krátke uvedenie alebo uzatvorenie reportáže. Reportérsky vstup sa naučme naspamäť. Ide len o pár viet, preto na obraze nevyzerá dobre, keby sme ich čítali. Reportérsky vstup by mohol vyzerať napr. takto: „V obci Horná Štubňa sa obyvatelia obce už niekoľko rokov sťažujú na nelegálnu skládku. Boja sa ohrozenia zdroja podzemnej vody. Starosta obce však tvrdí, že čiernu skládku tvoria najmä dedinčania. Ako tento spor vyriešiť?"

8. **Natočme reportérsky vstup a záver.**
   Na miestach, kde sme natáčali ilustračný materiál, natočme aj reportérsky vstup a záver. Reportér stojí pred kamerou (stredová kompozícia) a divákov uvádza do témy reportáže. Na záver znovu stojí pred kamerou a zhodnocuje fakty.

9. **Nahráme na mikrofón voiceover.**
   Skôr, ako sa pustíme do strihania, môžeme na mikrofón nahrať krátky komentár tzv. voice-over, ktorý potom umiestnime do reportáže. Napríklad, v reportáži práve dohovoril starosta obce, ukážu sa ďalšie ilustračné zábery a do nich vstupuje komentár: „Obec teda nemá na odstránenie skládky peniaze. Čo však na to obyvatelia obce? Opýtali sme sa ich, ako by riešili tento problém", a v reportáži ďalej pokračuje anketa.

10. **Ideme strihať.**
    Keď máme reportáž natočenú, môžeme ju začať v strižni strihať. Viac info o strihu v kapitole 6.

Krátka reportáž – myšlienková mapa

Sami môžeme pozorovať, ako sa doba každým dňom zrýchľuje. Krátke minútové videá so silnou myšlienkou môžu osloviť široké masy ľudí. Ako však na to?

1. **Vyberiem si tému**

2. **Premyslím ju čo najviac do detailov** – čím kratšie video, tým viac musí byť premyslené, aby malo správnu výpovednú hodnotu
   a. Aké natočím ilustračné zábery?
      - Snažím sa, aby boli čo najviac autentické a nie vždy stíham postaviť statív s kamerou – nevadí, ak sú zábery nakrútené z ruky
   b. Aký respondent bude v mojom videu vystupovať?
   c. Čo bude hovoriť?
   d. Aký komentár bude vo videu?
   e. Aké môžem položiť divákovi otázky na zamyslenie?
   f. Akú chcem, aby to zanechalo v ľuďoch emóciu?

3. **Svoje nápady si zapisujem** – scenár, texty a stavbu videa

4. **Oslovím respondenta/-ov s prosbou o video** a **prichystám si pre neho/nich** také **otázky**, aby som dostal cielené odpovede
   a. Otázky sa snažím konštruovať, aby nebola jeho odpoveď „áno/nie“
      - Namiesto toho sa ho pýtam otázky začínajúce „ako, čo, prečo,...“
   b. Poprosím ho, aby priblížil problematiku
   c. Je ju možné nejak riešiť?

5. **Natočím/nahrám s ním/nimi rozhovor**
   a. Najlepšie je respondenta umiestniť do autentického prostredia
      - Ak sa však nedá, nevadí a natáčam ho tam, kde sa dá
   b. Umiestnim si ho do svetlého priestranstva
      - Sledujem na kamere, či nie je na zábere prepálený
   c. Pri rozhovore sa sústredím na to, čo hovorí – môže povedať niečo dôležité, s čím som nerátal – pýtam sa ho na detaily
   d. Popri tom, ako rozpráva, už v hlave selektujem úseky jeho vyjadrení a rozmýšľam, ktoré by mi do videa pasovali

6. **Získavam prehľad o problematike, snažím sa do nej vžiť**
   a. Natáčam ilustračné zábery
   b. Oslovujem aj iných ľudí, ktorých sa to rovnako týka, nielen odborníkov
   c. Nahrávam aj okolitý zvuk, aby som čo najviac dokázal priblížiť divákom atmosféru

7. **Do videa môžem vybrať aj autentickú hudbu**

8. Ilustračné zábery, zvuk, výpovede, komentár, poprípade aj hudbu sa snažím komponovať dokopy tak, aby som dokázal **divákovi čo najviac priblížiť atmosféru = emočne zapôsobiť.**

Reportáže v programe Mladí reportéri pre životné prostredie

Prostredníctvom pútavých reportáží sa mladí ľudia zapojení do programu snažia stať súčasťou riešenia lokálnych problémov životného prostredia.
Videá, ktoré vznikajú v programe, môžeme rozdeliť na dve kategórie - súťažné a nesúťažné.

Súťažné videá

Pravidlá pre súťažné videá

- Dĺžka: menej ako 3 minúty
- Štýl: krátky dokument alebo reportáž, prípadne kampaňové video
- Preferovaný typ videa: reportážne - sme predsa Mladi reportéri :)
- Je povinnosťou označiť, či je video reportážne alebo kampaňové
  Reportážne video je založené na správach, udalostiach, faktoch... Vychádza z priameho pozorovania prostredníctvom investigatívy a dokumentácie.
  Kampaňové video (resp. Public Service Announcement) má vzdelávací či propagačný charakter.
- Názov: max. 140 znakov
- Súčasťou súťažného príspevku je aj krátky úvod, cieľom ktorého je pritiahnuť pozornosť diváka. Je vhodné, aby úvodné slovo poukázalo na environmentálny problém, resp. kontext, ktorý video rieši.
- Formát musí byť kompatibilný s YouTube.
- Hudba použitá v reportáži musí byť zo zásady z voľne šíriteľných zdrojov alebo s povolením jej autora k použitiu. Takúto hudbu nájdeme napríklad na YouTubeAudio Library (hudba sa odporúča iba pre kampaňové video).
- Každý príspevok by mal byť spojený s niekoľkými zo 17 cieľov udržateľného rozvoja (Agenda 2030)
- Formát súťažného príspevku musí byť kompatibilný s YouTube požiadavkami:
  - WebM files - Vp8 video codec and Vorbis Audio codec;
  - MPEG4, 3GPP and MOV files - Typically supporting h264, mpeg4 video codecs, and AAC audio codec;
  - AVI - Many cameras output this format - typically the video codec is MJPEG and audio is PCM;
  - MPEGPS - Typically supporting MPEG2 video codec and MP2 audio;
  - WMV;
  - FLV - Adobe-FLVl video codec, MP3 audio.

Ako natočiť víťazné video – 6 tipov

Pri súťažných videách je najdôležitejšie vybrať si vhodnú tému, až potom nasleduje technické spracovanie. Téma by mala byť lokálna a čím špecifickejšia, tým lepšie. Napríklad, téma znečistených vôd na Slovensku je síce super, ale téma znečisteného potoka vo vašej obci je omnoho lepšia, uchopiteľnejšia a divákovi určite bližšia.

Taktiež je dobré sa držať programovej Metodiky štyroch krokov (prieskum situácie v teréne, hľadanie možných riešení, spracovanie reportáže, publikovanie a šírenie výstupu).

Pre lepšiu predstavu si môžeme pozrieť príklady víťazných videí tímu reportérov Mária Jánošíková, Tamara Eliašová a Michal Mazánik:

Stromy v Novej Dubnici (2016)
Tam, kde nelietajú včely (2017) – 1. miesto v medzinárodnej súťaži
Najväčšia stavba v histórii železníc mení krajinu na nepoznanie (2018)
Kam sa stratila tma? (2019) – 1. miesto v medzinárodnej súťaži

Ako vznikala reportáž Tam, kde nelietajú včely? Radí Mária Jánošíková, líderka víťazného tímu:

1. Pri výbere témy sme uvažovali, ako zaujať diváka a byť originálni. Úspešné video je zväčša to, ktoré rieši odlišnú problematiku, ako ostatní súťažiaci. My sme si zvolili tému týkajúcu sa vytláčaného včelstva v industriálnych častiach nášho mesta Nová Dubnica.

2. V ďalšom kroku sme spravili základnú osnovu reportáže, ktorej sme sa počas celej doby pracovania snažili držať. V bodoch sme si popísali jej stavbu, k čomu presne sme sa chceli vyjadrovať a takisto sme si urobili predstavu o záberoch.

3. Po utrasení a vykreslení témy sme začali hľadať kontakty na spoločnosti nachádzajúce sa v priemyselnom areáli nášho mesta a pokúšali sme sa s nimi nadviazať komunikáciu. Prekvapujúcou informáciou pre nás bolo, ako málo spoločností bolo ochotných s nami diskutovať. To nás zaujalo natoľko, že sme to uviedli aj vo výstupe: https://youtu.be/CDiFJgW8E40?t=43.

4. S firmami, ktoré boli ochotné spolupracovať, sme si dohodli v priebehu času niekoľko stretnutí, na ktorých sme diskutovali o využití ich strešných plôch či o rozsiahlych trávnatých pozemkoch. Všetky ich výpovede sme zaznamenávali na kameru a diktafón. Okrem natočenia výpovedí sme absolvovali aj návštevy spoločností, vďaka čomu sme získali ilustračné zábery. Téma našej reportáže bola zameraná na voľné priestory ich pozemkov a striech, a tak sme sa snažili dostať práve na tieto miesta.

5. Bolo pre nás dôležité, aby vo videu odzneli aj slová odborníka z praxe, včelára: „Je možné, aby včely mohli opeľovať kvety v miestnych priemyselných areáloch? Aké podmienky včely potrebujú na opeľovanie?“. Včelára sme navštívili ako posledného, aby podal odborné vyjadrenie k stanoviskám spoločností na túto tému, čim sme docielili v reportáži kontrast:
https://youtu.be/CDiFJgW8E40?t=89
https://youtu.be/CDiFJgW8E40?t=114

6. Myslíme si, že naše video získalo svetové prvenstvo vďaka výberu témy, ktorá je v dnešnej dobe často riešená, avšak je menej známa ako napríklad problémy s odpadom. Tiež si myslíme, že je to práve pre docielený kontrast a trefnú argumentáciu, čo divákovi priamo ukáže pravdu či vhodné riešenie. Pri tvorbe tejto reportáže sme mali stále na mysli, čo riešime a sústredili sme sa len na jeden konkrétny lokálny problém.

Upozornenia

- KVÔLI REPORTÁŽI NIKDY NEOHROZUJME SVOJE ZDRAVIE ALEBO ZDRAVIE NIEKOHO INÉHO.
- DÁVAJME POZOR NA TO, ABY SME NEPORUŠILI ZÁKONY. KAŽDÝ JEDEN PREVZATÝ ZÁBER TREBA OZNAČIŤ URL ADRESOU PÔVODNÉHO PRÍSPEVKU.
- PRAVIDLÁ SÚŤAŽE SA MÔŽU MENIŤ, AKTUÁLNU VERZIU TREBA SKONTROLOVAŤ NA WEBOVEJ STRÁNKE PROGRAMU V ČASTI SÚŤAŽ – PRAVIDLÁ.

Ukážkové víťazné reportáže v medzinárodnej súťaži Young Reporters for the Environment:

Paperland

- Krajina: Grécko
  Kategória: 11-14 rokov
  Rok: 2018
  Typ: kampaňové
- Video dobre prezentuje myšlienku, čím sa práve vyznačuje kampaňová reportáž (-> žiakom sa nepáči, ako sa plytvá papierom, a tak sa rozhodli ukázať, aké kroky môžeme do svojho života zaviesť, radšej než len proti tomu protestovať)
- Reportáž je perfektne zvládnutá na technickej úrovni:
  - zábery majú **dobrú kompozíciu**: striedajú zábery sústredené na stred a na tretiny
  - **striedajú sa stabilné zábery a švenky**
  - Aby reportáž zaujala, nemala by byť fádna – **tvorcovia sa príkladne vyhrali s farbami**

Waste Bin Story (Litter Less Campaign)

- Krajina: Malta
  Kategória: 19-21 rokov
  Rok: 2018
  Typ: kampaňové
- Študenti sa snažili vo videu vtipným, avšak nenásilným spôsobom povedať, ako zmenšiť svoj odpad nepoužívaním jednorazových vecí.
  - **Podali v ňom niekoľko návrhov** na veci, ktoré sa dajú zameniť
  - Reportér sa vo videu vzorne vyhral s intonáciou hlasu, čím zaujme nejedného diváka

Prejav mi, prosím, úctu!

- Krajina: Slovensko
  Kategória: 11-14 rokov
  Rok: 2019
  Typ: Reportážne
- Má význačné prvky reportážneho videa:
  - Sú v ňom až 3 respondenti,
  - Vo videu sa nachádzajú kľúčové informácie, ktoré dávajú reportáži výpovednú hodnotu, ako napríklad:
    - kde sa potok nachádza,
    - kto potok vlastní,
    - čo sa v potoku nachádza, ako sa to rieši,
    - kto sa akým spôsobom snaží poskytnúť zmenu.
- Reportér kladie ľuďom otázky, a tým ich uvádza bližšie do problematiky
- Tvorcovia sa snažili na záver **emočne zapôsobiť** zapichnutím tabule k potoku

Nesúťažné videá

Náplňou programu Mladí reportéri pre životné prostredie však nie je len súťaž. Aktívni reportéri, ktorí sú jeho súčasťou, tvoria pravidelne aj videá nesúťažného charakteru.

Tie vznikajú väčšinou vtedy, keď potrebujeme zdokumentovať nejakú akciu v škole či v meste, alebo v skratke chceme priblížiť aktuálny problém. Nesúťažné videá majú informatívny charakter a netreba pri nich dodržiavať pravidlá. Je fajn mať v nich respondentov, ale nie je to podmienka. Natočiť takéto video nie je v skutočnosti veľká veda, pretože k tomu nepotrebujeme ani statív a dokonca ani kameru. Problém však môže robiť poväčšine zvuk, ktorý nie je až taký kvalitný zo záberov natočených na mobil.

Dve ukážky krátkych nesúťažných videí:

- Reportáž z BIO Jarmoku v Trenčíne (2016). Slúži ako prehľad, čo sa na akcii dialo, kto na nej bol a o čom sa mohli návštevníci dozvedieť.

- Reportáž z workshopu Mladých reportérov v Zuberci: Zbavíme sa niekedy lykožrúta? Táto reportáž vznikla pri výjazde do terénu na workshope, kde si mal každý účastník vybrať tému, ktorú by chcel spracovať. Mária Jánošíková si vybrala lykožrúta z dôvodu, že pri návštevách tatranskej krajiny jej nikdy neunikne, koľko plôch stihol človek vyrúbať za taký krátky časový úsek.

Kroky pri spracovaní reportáže o lykožrútovi v Tatrách:

1. Natočila som vhodné zábery – vyrúbané stromy, holé kopce, ktoré nás celú cestu obklopovali, piliny či zničený terén ťažkou technikou.
2. To, čo vo mne zachovalo najväčšiu emočnú stopu, som sa pokúsila vložiť do reportáže. Spoločne so zbieraním materiálu mi už hlavou behali hotové pasáže môjho výstupu.
3. Cestou som si chystala otázky vhodné pre sprievodcu TANAPu, ktorý nám bol celú dobu k dispozícii. Keď mi moje otázky zodpovedal, začala som uvažovať nad doplňujúcimi komentármi k videu.
4. Vsadila som na fakt, že človeka video najviac zaujme pri využití všetkých zmyslov. Preto som sa rozhodla vložiť do reportáže zvuk motorovej píly, ktorý sa často našim výjazdom v lese šíril.
5. Rovnako som chcela, aby sa divák nad konceptom zamyslel, a tak som mu vo videu často kládla (nielen rečnícke) otázky.
6. Zber materiálu, vymyslenie komentáru a strih mi dokopy zabrali maximálne 3 hodiny, avšak keď pripočítam aj čas, ktorý som strávila nad rozmýšľaním a koncipovaním témy, vzišlo by z toho približne pol dňa.

Vybavenie na tvorbu reportáže

Technika

Kamera, digitálny fotoaparát alebo telefón?

Na úvod treba napísať, že každý druh techniky (mobil, kamera, fotoaparát) ponúka inú kvalitu obrazu. Tú si treba zistiť predtým, ako pôjdeme nakrúcať. Dôležitý parameter je rozlíšenie (čím je vyššie, tým je lepšie, napr. fullHD alebo HD) a taktiež formát, do akého kamera alebo fotoaparát natáča (vopred si vyskúšajme, či natočený záber dokáže spracovať daný strihový softvér. Pri užívateľsky jednoduchších programoch sa totiž stane, že nepodporujú niektoré formáty, a potom by sme materiál museli strihať v profesionálnejších programoch). Kvalitou obrazu sú dnes najdokonalejšie profesionálne kamery. Tie sú však často veľmi komplikované pre užívanie. Preto je lepšie využiť pri reportáži jednoduchšie kompaktné digitálne kamery alebo digitálne zrkadlovky s výmenným objektívom. Pri nahrávaní nezabudnime na to, aby sme mali dostatočne veľkú pamäťovú kartu (objem natočených dát býva často veľký niekoľko GB).

Profesionálna kamera

Profesionálna kamera je určená najmä pre potreby televízie a pri realizácii filmov. Poskytuje pekný obraz, množstvo funkcií snímacích režimov. Nevýhodou je však často jej veľkosť, množstvo prídavných zariadení, zložité nastavenie a cena. Nie je teda vhodná pre menej skúseného filmára. Existujú však iné možnosti.

Digitálna kamera je veľmi vhodná pre reportéra. Má rýchle nastavenie, automatické funkcie, rýchlo sa zapne a dá sa na ňu pripojiť aj mikrofón. Je malá, ľahká a dobre sa s ňou pracuje. Nevýhodou je však často menej kvalitný obraz (na lacnejších typoch), ktorý je spôsobený tým, že na tieto kamery sa nedajú nasadiť kvalitné objektívy (na niektoré typy to možné je). Niekomu tiež môže robiť starosti natáčací formát niektorých kamier, ktorý nemusí spolupracovať s vami zvoleným strihovým programom. Reportáž však nie je film, ktorý musí obsahovať krásne zábery. Preto je táto kamera naozaj vhodná pre natáčanie reportáže.

Kompaktný digitálny fotoaparát

Výhodou je, že má zoom a rýchle nastavenie, režim snímania, kvalita obrazu ale môže tiež kolísať podľa typu a výrobcu a nevýhodou je aj slabý mikrofón (často žiadna možnosť zapojenia). Väčšinou však majú fotoaparáty menšie rozlíšenie, menej kvalitný natáčací formát alebo iné obmedzenia, ktoré robia z kompaktného fotoaparátu menej vhodného kandidáta pre natáčanie reportáže.

Zrkadlovky

Digitálne zrkadlovky (DSLR) majú kvalitné rozlíšenie a veľmi pekný obraz, možnosť zapojenia mikrofónu, niektoré fotoaparáty majú aj pomerne rýchle nastavenie, nevýhodou je, že nás obmedzuje objektív, ktorý vlastníme (napr. ak chceme nafilmovať niečo z diaľky, musíme mať na to tzv. teleobjektív, ak chceme nafilmovať makro snímok napr. motýľa - musíme mať na to tiež príslušný makro objektív...).

Bezzrkadlovky

Bezzrkadlovky by sme mohli nazvať aj kompaktné fotoaparáty s vymeniteľnými objektívmi. Majú však často rovnakú alebo minimálne veľmi podobnú kvalitu obrazu ako ponúkajú zrkadlovky. Oproti zrkadlovkám majú výhodu v tom, že sú podstatne menšie a ľahšie. Menšie rozmery však prinášajú nevýhody v podobe nižšej výdrže batérie.

Outodoorová/akčná kamera napr. GoPro HERO

Ide o malé kamery, ktoré sa používajú pri športoch. Výhoda je, že niektoré natáčajú vo veľkom rozlíšení, majú jednoduché ovládanie a dokážu fotiť aj natáčať video. Okrem toho sú veľmi malé a v špeciálnom obale sú nerozbitné a vodotesné. Nevýhodou je, že majú zlý zvuk (pozor: v špeciálnom obale nie je možné snímať zvuk vôbec) a nie je možné nastaviť si snímanie (napr. expozíciu, ISO, režimy,...). Niektoré typy týchto kamier okrem toho nemajú displej, takže nevidíme, čo točíme. Je však možnosť si ho zakúpiť zvlášť.

Smartfóny

Hovorí sa, že najlepšia kamera je tá, ktorú máme po ruke. Vďaka dnešnej modernej dobe, takmer každý z nás nosí vo vrecku či v kabelke zariadenie, na ktoré je možné bez väčších problémov natočiť celovečerný film. Pri natáčaní na smartfón si však stále treba dávať pozor na kvalitu zvuku. Výhodou je, že krátke videá alebo reportáže vieme častokrát zostrihať priamo v našom zariadení v dostatočnej kvalite.

Statívy a stabilizátory

Statív jednoducho predstavuje stojan na kameru či fotoaparát. Vďaka nemu máme obraz stabilný, bez toho, aby sa triasol, a tým pádom je lepšie čitateľný. Častým problémom videí je totiž fakt, že kvôli roztrasenému obrazu nie je možné dobre rozoznať to, čo sa natočilo. Pokiaľ nemáme veľa skúseností s natáčaním videa, bez statívu svoje video radšej netočme. Ruke amatérskeho kameramana totiž chvíľu potrvá, kým si zvykne na váhu kamery či fotoaparátu. Preto sa začiatočníkom môže ruka začať po chvíľke triasť. Väčšina statívov má aj vodováhu, ktorá nám ukazuje, či nebudeme mať krivý záber. Rovnako sa nebojme využiť aj pohyblivú hlavu statívov. Keď sa ju naučíme ovládať, tak môžeme vytvárať tzv. švenky - sú to pohyby s hlavou statívu, na ktorej je umiestnená kamera alebo fotoaparát. Švenky môžu byť horizontálne (napr. snímame výhľad z kopca, krajinu a postupujeme zľava doprava) alebo vertikálne (napr. snímame oblaky na nebi a pohybom kamery sa dostávame na dom - postupujeme zhora nadol). Švenky sú veľmi efektívne, no je možné ich robiť iba s dobrým statívom s tzv. fluidnou hlavou. Švenky bez takéhoto druhu statívu je často ťažšie vytvoriť a občas bývajú roztrasené.

Ak však chceme tvoriť bez statívu, držme kameru či fotoaparát pevne dvoma rukami tak, aby sme mali lakte opreté o brucho. Vtedy sa minimalizuje chvenie rúk, pozor však na prudké dýchanie (keď sa nadýchneme, hrudník sa zväčší a lakte, ktoré máme opreté o hrudník, pohnú kamerou). Pokiaľ nás statív zdržuje, statív zložme, pripevnime naň fotoaparát či kameru a nosme ho stále v rukách. Aj takýto trik nám zníži otrasy na zaznamenanom materiáli. Poslednou možnosťou je využívať priestor a nábytok k tomu, aby sme vedeli zastabilizovať kameru (napr. položiť kameru na stôl, stoličku, prípadne sa môžeme oprieť o stenu, čím získame stabilnú oporu). Existuje veľké množstvo statívov aj pre mobilné telefóny a tablety.

Gyroskopické stabilizátory

Jednou z možností, ako dosiahnuť plynulý a neroztrasený obraz, je použitie digitálneho gyroskopického stabilizátoru, ktorý sa vyrába pre mobily, ale aj pre kamery či zrkadlovky. Výhodou takéhoto stabilizátora je to, že je pomerne ľahký (v prípade mobilného stabilizátora), ľahko prenosný a dokážeme vďaka nemu spraviť pohyblivé zábery. Znamená to teda to, že kameraman dokáže s kamerou chodiť bez toho, aby bolo na zábere vidieť otrasy. Vďaka takýmto stabilizátorom dokážeme robiť okrem time-lapse videí (časozberné videá) aj tzv. motion-lapse videá – časozberné videá, počas ktorých sa hýbe aj nahrávacím zariadením. Aj napriek tomu, že tieto stabilizátory vyzerajú veľmi draho, sú pomerne cenovo dostupné.

Mikrofóny

Mikrofón je pre tvorbu reportáže veľmi dôležitý. Reportáž je totiž tvorená hovoreným slovom, a práve preto musí mať čo najlepšiu kvalitu. Existujú rôzne druhy mikrofónov - profesionálnejšie či mikrofóny určené pre amatérskych tvorcov. Dôležité je však si vyberať podľa kamery či fotoaparátu, na ktoré reportáž realizujete. Do kamier je možné často zapojiť úplne iné druhy mikrofónov ako do fotoaparátov (na trhu je dnes možné naraziť na špeciálne mikrofóny aj pre tablety, mobily, fotoaparáty,...). A znovu pri výbere mikrofónov platí: čím drahší, tým lepší. Pozor však, aby sme si nezakúpili špeciálny štúdiový mikrofón, ktorý sa používa pri nahrávaní hudby alebo mikrofón na spev. Určite sa pri výbere poraďme s odborníkom!
Z cenovo dostupnejších mikrofónov je možné si zakúpiť smerový mikrofón, ktorý sa pripája na kameru alebo fotoaparát. Odporúča sa tiež využiť tzv. klopový mikrofón, ktorý sa dá pripojiť aj do mobilného zariadenia. Najlepšie riešenie je vlastniť nahrávačku zvuku a klopový mikrofón, ktorý pripevníme na oblečenie protagonistu. So zvukovou nahrávačkou je však možné nahrávať aj bez mikrofónu, nakoľko funguje aj ako diktafón a tým pádom nahradí aj klasický mikrofón, ktorý vidíme v rukách redaktorov televíznych správ.

Rady, tipy

Rada 1

Keď ideme nahrávať komentár či rozhovor, nerobme ho na takých miestach, kde je veľa ruchu a okolitých zvukov, napr. rušná ulica, koncert... Nájdime si teda pokojné miesto alebo interiér. Pokiaľ sme vonku, dávajme si pozor na veterné počasie. Ak nevlastníme protiveternú ochranu na mikrofóny (pripomínajú chlpaté kožušiny, ktoré naťahujeme na mikrofón), tak náš zvuk bude kvôli silnému narážaniu vetra nepoužiteľný.

Rada 2

Pokiaľ nemáme mikrofón, existuje zopár trikov, vďaka ktorým nebude náš zvuk v reportáži zlý. Napr. nahrávajme zvuk na mobil - vo väčšine smartfónov je možné zapnúť si diktafón či inú aplikáciu na nahrávanie zvuku. Nahratý zvuk z mobilu potom len prenesieme do strihového programu a tam ho zosynchronizujeme s pôvodným zvukom. NEZABUDNIME VŠAK NA KLAPKU! (stačí, keď silno ťapneme pred kamerou oboma rukami - v strihovom projekte potom vyhľadáme záber a zvuk. Vo zvuku budeme tľapnutie počuť, vo videu ho budeme vidieť vďaka rukám. Aj video a aj zvuk teda na základe jedného ťapnutia dokážeme spojiť tak, aby tvorili jeden celok).

Rada 3

Ďalšia možnosť spočíva v tom, že výpoveď nahrávame čo najbližšie ku kamere či fotoaparátu (max. meter od zariadenia). Mikrofón v týchto technikách dokáže dobre zachytiť zvuk na menšiu vzdialenosť. Kvalita zvuku však nikdy nebude taká ako pri použití mikrofónu.

Pre dokončenie reportáže je nutné vedieť ju postrihať. Tento proces sa nazýva postprodukcia. Avšak, zapamätajme si, že nie každý počítač dokáže postrihať video, nakoľko je strih videa pre počítač náročná operácia. Dôvodom môže byť jeho vek, stav grafickej karty, pamäť RAM, procesor... Výsledkom je, že starý počítač sa pri spracovaní videa doslova „zapotí“, bude sa zasekávať a video nakoniec nemusíme ani dokončiť. Preto si radšej overme, aké parametre má náš počítač, ešte skôr, ako doň nainštalujeme strihový program.

Strihové programy

Pre dokončenie videa nemusíme dnes vlastniť počítač. Stačí nám k tomu tablet alebo výkonný mobil. Strihové softvéry určené pre tieto zariadenia však majú veľa obmedzení a tak môže byť tvoje video nedokonalé. Výhodou však je veľké množstvo aplikácií pre editovanie videa, ktoré nájdeme v obchode Google play alebo App Store (podľa zariadenia, ktoré vlastníme).

Profesionálne a poloprofesionálne strihové programy sú väčšinou spoplatnené. Na internete je však možné si legálne stiahnuť ich „trial verzie“ - ide o skúšobné verzie určené väčšinou na 30 dní. Po ich vypršaní si budeme musieť program zakúpiť. Avšak, skúšobná doba je dostatočná na to, aby sme sa naučili s programom pracovať a aby sme postrihali reportáž.

Strihových softvérov, ktoré si môžeme nainštalovať do počítača či notebooku, je tiež veľké množstvo a je možné ich rozdeliť do troch kategórií: amatérske, poloprofesionálne a profesionálne. Vymenujeme si ku každej kategórii aspoň jeden strihový program aj s jeho výhodami či nevýhodami.

MOVIE MAKER

Ide o amatérsky, no najviac rozšírený program pre strih videa na svete. Je totiž súčasťou každého operačného systému WINDOWS. Pokiaľ ho v počítači nevlastníme, je možné si zadarmo stiahnuť jeho najnovšiu verziu. Napriek tomu, že sa MOVIE MAKER teší veľkej obľube, rovnako ako aplikácie v mobiloch či v tabletoch, tak aj on má svoje limity a obmedzenia. Preto sa dá napísať, že ide o program pre základné spracovanie videa. Avšak aj to môže stačiť, pokiaľ sa s ním naučíme pracovať. Najväčším obmedzením je neschopnosť spracovať rôzne natáčacie formáty, napr. ak máš záber z kvalitného fotoaparátu, občas môže mať tento program problém otvoriť a spracovať tento záber. Najlepšie spolupracuje s formátom AVI.

PINNACLE ŠTÚDIO

Pinnacle studio je poloprofesionálny program, určený pre postprodukciu videa, ktorý funguje na podobnom princípe ako Movie maker. Pinnacle studio sa však chcelo priblížiť používateľom, ktorým ide o to, aby si v ňom vedeli spracovať jednoduchý materiál (napr. zábery z dovolenky) a vytvoriť DVD. Tvorba je v ňom iba o niečo zložitejšia ako v Movie makeri, nakoľko má viac funkcií a efektov. Výhodou tohto programu je jeho spôsob predaja, nakoľko sa licencia na jeho používanie platí jednorazovo.

ADOBE PREMIERE CC

Profesionálny program pre strih, ktorým sa tvoria profesionálne filmy či televízne relácie. Vďaka tomuto programu a jeho pluginom je možné vo filme urobiť a vytvoriť doslova čokoľvek a predovšetkým mať dokonale zostrihanú reportáž. Používanie programu nie je ťažké, nakoľko sa tvorcovia snažia priblížiť k jednoduchšiemu užívateľovi. Na internete okrem toho nájdeme aj veľké množstvo návodov (do YouTube zadáme názov programu a slovo „tutorial").

Adobe Premiere však pre spracovanie videa potrebuje silný počítač. Ak sa rozhodneme venovať sa filmovým efektom či profesionálnym fotografiám, spolupracuje tento program aj so svojimi „súrodencami" Adobe Photoshop alebo Adobe After Effects. Nevýhodou pri Premiere je však aj to, že sa nedá jednorazovo kúpiť. Dá sa iba mesačne predlžovať licencia.

Ak by sme boli vlastníkom počítača od spoločnosti APPLE, tak sa odporúčajú využiť služby programu FINALCUT alebo bezplatného softvéru iMovie. Spoločnosť Apple však vytvorila viacero strihových programov, stačí si vybrať. Ako ďalšie profesionálne programy je možné spomenúť SONY VEGAS STUDIO alebo program EDIUS.

Práca s kamerou

V tejto kapitole sa dozvieme viac o práci s kamerou, čo robiť potom, ako ju zapneme a predtým, ako ju vypneme. Zhrňme si základné pravidlá do niekoľkých bodov.

1. **Predtým, ako kameru zapneme, použijeme statív**
   Pokiaľ držíme kameru v rukách iba príležitostne, tak statív by v našej výbave nemal chýbať.

2. **Pozerajme sa na okolitý svet inak – očami hľadáčika**
   Práve vďaka kamere dokážeme upriamiť pozornosť na detaily vo veľkých celkoch (napr. robíme záber na rieku Váh, môže to byť veľký záber, ale my okrem toho natočíme plastové fľaše na brehu Váhu, čím upozorníme na problém). Dôležité je pochopiť, čo treba natáčať, zábery musia korešpondovať s témou reportáže.

3. **Naučme sa tvoriť správnu kompozíciu**
   Kompozícia znamená poskladanie všetkých prvkov v obraze tak, aby celok pôsobil vyvážene, prirodzene a lahodil ľudskému oku. Pri tvorbe záberu myslime na pravidlo tretinovej kompozície. Čo to je? Predstavme si obraz rozdelený na 9 častí (3x3) - obraz teda rozdelíme dvomi horizontálnymi a dvoma vertikálnymi čiarami. Natáčaný alebo fotografovaný objekt potom umiestňujeme do bodov, kde sa čiary pretínajú (pozri príklad nižšie).

   Keď však chceme na niečo upriamiť väčšiu pozornosť, môžeme použiť stredovú kompozíciu, napr.: natáčame reportérku, ako hovorí priamo do kamery pripravený vstup, umiestnime ju priamo na stred obrazu (pozri príklad na str.19).

Pozerajme sa na okolitý svet inak – očami hľadáčika: **ukážka veľkosti záberov**

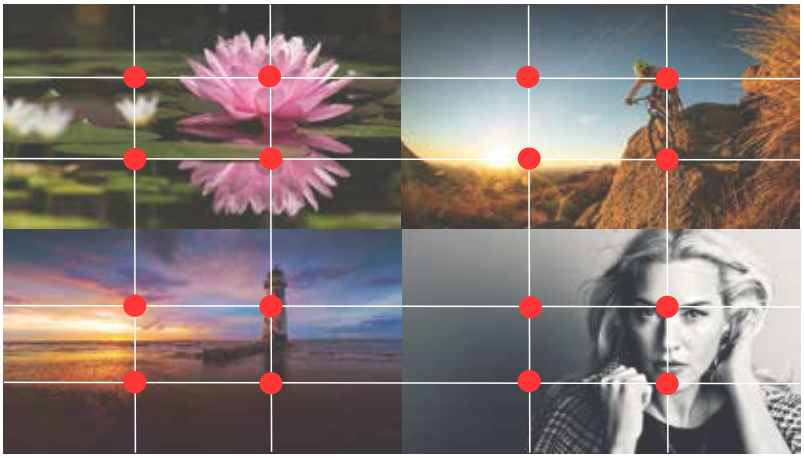

Naučme sa tvoriť správnu kompozíciu: **kompozícia tretín**

4. **Nastavenie záberu**
Predtým, ako spustíme kameru, nastavme si záber! Často sa stáva, že kameraman nastavuje záber aj počas natáčania. Polovica natočeného materiálu je potom zbytočná, nakoľko ju aj tak z reportáže vystrihneme. Dôkladné nastavenie záberu šetrí čas, batériu a aj priestor na pamäťovej karte. Profesionálni tvorcovia si zábery plánujú dopredu v tzv. **Storyboarde** (pozri príklad na str.8). Keď sa rozhodujú, aký záber použijú, vyberajú si z **veľkostí záberov** (pozri príklad na str.18). Sú to zaužívané veľkosti/pomery, ktoré sa najčastejšie odvíjajú od veľkosti človeka na zábere. Napríklad, pokiaľ je človeka na zábere vidieť od topánok až ku hlave, s tým, že topánky začínajú na spodnom konci záberu a hlava končí nad vrchným koncom, môžeme hovoriť o celku. Pokiaľ je točený od pása hore, jedná sa o polocelok. Pri reportážach reportér zvyčajne vystupuje v polocelku alebo v americkom zábere. Vďaka meneniu veľkostí záberov dostáva video dynamiku.

5. **Pri rozhovoroch meníme strany**
Keď realizujeme rozhovory, snažme sa respondenta vždy umiestniť na opačnú stranu záberu ako vypovedajúceho, ktorý bol pred ním, napr.: robíme rozhovor s pánom X - umiestnime ho na pravú stranu záberu, ďalej urobíme rozhovor s paňou Y a tú umiestnime na ľavú stranu záberu, a tento systém sa opakuje ďalej.

6. **Dlhšie ilustračné zábery**
Keď robíme tzv. ilustračné zábery, ktoré vypĺňajú reportáž, snažme sa tvoriť zábery, ktoré majú aspoň 10 sekúnd. Najčastejšia chyba kameramanov je, že natočia príliš krátky záber, ktorý sa potom nedá použiť v strihu.

7. **Transfokator**
Pre zvýšenie dynamiky záberu môžeme použiť tzv. zoom - môžeme si približovať daný objekt, ktorý snímame. Je však nutné spomenúť, že takéto približovanie počas nahrávania pôsobí často veľmi amatérsky, preto ho používajme iba v nutných prípadoch.

8. **Vnútrozáberový pohyb**
Dbajme, aby boli naše zábery živé. Nech sú v nich ľudia, zvieratá, tvorte tzv. vnútrozáberový pohyb. Napr. robíte záber na ulicu, skúsme si počkať, keď ulicou prejde auto alebo nejaký človek. Zábery sú potom živšie.

9. **Pozor na svetlo**
Kamery sú citlivé na svetlo. Pokiaľ budeš točiť v tmavom prostredí, tvoje video môže byť zašumené.

Naučme sa tvoriť správnu kompozíciu: **stredová kompozícia**

Základy strihu

Strih je asi najobávanejšia činnosť pri tvorbe reportáže. Až pri strihu sa totiž ukáže, ako sme na reportáži pracovali, koľko chýb sme urobili a čo sme naozaj mali natočiť a nenatočili sme. Až pri strihu totiž vidíme svoje zábery, reportérske vstupy či rozhovory. Okrem toho je strih menej obľúbený aj kvôli faktu, že často musíme dlhé hodiny sedieť pri počítači a vykonávať stovky úkonov, aby sme dosiahli konečnú verziu reportáže.

Čoho sa pri strihaní vyvarovať

1. **Nepoužívame strihové efekty**
   Ide často o 3D strihy, strihy typu: otváranie dverí, zo záberu sa poskladá lietadlo a odletí, alebo sa zatočí špirála a záber zmizne. Reportáž by mala vyznievať seriózne a práve tieto strihy zľahčujú, ba až zosmiešňujú výsledok. Zo strihových efektov je dovolená roztmievačka, zatmievačka alebo tzv. strih cross dissolve - prelínanie dvoch záberov.

2. **Nepoužívame vizuálne efekty**
   Napr. priletí vesmírne UFO, vybuchne budova... Efekty patria do filmu a nie do reportáže. Dnes existuje veľa programov, ktoré do záberu dodajú rôzne druhy efektov, ale väčšinou ide o amatérsky spracované efekty, ktoré nepôsobia vierohodne.

3. **Reportáž musí mať rytmus**
   Aj video musí mať svoj rytmus či tempo, ako napr. pieseň. Pri reportáži sa divák nemôže nudiť, musíme ho zaujať. Preto premýšľajme nad tým, kam a ako umiestnime zábery, rozhovory… Nie je dobrá voľba dať všetky rozhovory za sebou a potom zase všetky ilustračné zábery a pod. V reportáži musí existovať určité rozdelenie - reportáž môže potom vyzerať aj takto:

   NAJSKÔR PÔJDE VSTUP REDAKTORA - NASLEDUJÚ ILUSTRAČNÉ ZÁBERY S KOMENTÁROM - - ROZHOVOR Č.1 - ROZHOVOR Č.2 - ILUSTRAČNÉ ZÁBERY A KOMENTÁR REDAKTORA - - ANKETA - NAKONIEC ZHRNUTIE A ZÁVER REPORTÉRA

   Ak sa chceme nechať inšpirovať nejakou reportážou, pozrime si ich v televíznych novinách a vytvorme si podľa niektorej reportáže osnovu, podľa ktorej budeme postupovať.

4. **Vyvarujte sa použitia ilegálnej hudby**
   V reportáži hudba často absentuje. Dôležitý je obsah reportáže a nie atmosféra reportáže, ktorú práve dotvára hudba. Ak však chceme vytvoriť emóciu u diváka, potom hudbu použiť môžeme (napr. zábery na kopy smetí na peknej lúke a počas nich hrá smutná klavírna hudba - u divákov potom tieto zábery s hudbou rýchlejšie vyvolajú smútok z toho, čo vidia.) Pozor však na hudbu, ktorú pridávame do strihu. Hudba, ktorú sa rozhodneme zakomponovať do záberov, nemôže rušiť, ani vytŕčať (napr. dávať drsnú metalovú hudbu do pekných záberov prírody). Ak chceme používať hudbu v strihu, môžeme naraziť aj na ďalší problém - autorské práva a licencia. Každá hudba má svojho vlastníka.

   Keď v reportáži použijeme nejakú skladbu, ktorú sme nezakúpili alebo legálne nestiahli, porušujeme tým autorské práva. Získanie licencie pre použitie hudby chránenej autorskými právami (a to aj v prípade videa na vzdelávacie účely), môže byť problematické. Nielen, že reportáž budeme musieť potom prerobiť, ale nám video potom zablokuje aj samotný Youtube, hrozí nám aj vysoká pokuta a v niektorých krajinách dokonca aj zápis do trestného registra. Navyše, kvalitná reportáž hudbu nepotrebuje.

   Ak by sme však chceli stiahnuť hudbu legálne, použime napríklad tieto tri stránky:
   www.freeplaymusic.com
   www.youtube.com/audiolibrary
   https://audiojungle.net

   Otázku autorských práv nepodceňujte. Kancelária programu Mladí reportéri pre životné prostredie nenesie zodpovednosť za použitie hudby v rozpore s autorskými právami alebo licenčnými podmienkami webových stránok - je to zodpovednosť každého Mladého reportéra a koordinátora programu na škole. V prípade, že do národného kola súťaže prihlásite video, kde bude použitá hudba bez uvedenia zdroja alebo v rozpore s vyššie uvedenými pravidlami, takéto video nemôže vyhrať žiadnu cenu a nemôže byť uvedené na www.mladireporteri.sk

5. **Autorské práva sa nevzťahujú iba na hudbu**
   Autorské práva sa nevzťahujú len na hudbu, ale aj na fotografie či zábery od iných ľudí. Uverejňovať ich v reportáži môžeme len vtedy, ak máme povolenie od autora. Pre istotu však vždy do titulkov uveďte celý názov videa a link (url adresa) konkrétnej stránky, odkiaľ ste čerpali materiál, alebo napr. „archívny materiál pána XY“. Ideálne je aj do titulkov uviesť celý názov videa, poprípade aj link. Vyhneme sa tak zbytočným komplikáciám. Ako sme sa mohli v predchádzajúcich kapitolách dočítať, existuje veľké množstvo strihových programov a nie je možné na niekoľkých stranách vysvetliť, ako strihať v každom jednom. Preto sme vybrali iba dva z nich: Windows Movie Maker a Adobe Premiere.

Ako postupovať pri strihu

Spustíme strihový program, hneď v úvode zadáme „vytvoriť", v ďalšej tabuľke vyberieme lokalitu, kam chceme projekt uložiť (**LOCATION** - vytvoríme si priečinok na disku, na ktorom máme najviac voľného miesta) a pomenujeme strihový projekt (**NAME**). V ďalšej tabuľke s formátmi buď nastavíme správny natáčací formát alebo stlačíme iba **OK - strihový program** vie rozoznať formát sám a nastaví správny formát strihu po umiestnení záberu do timeline (viď. krok 3).

Po otvorení strihového programu nahráme videá a hudbu do programu: **FILE - IMPORT**. Nahrané videá, fotky alebo hudbu nájdeme v sekcii **PROJECT**. V tejto sekcii je možné si vytvoriť aj jednotlivé priečinky ako napr. anketa, rozhovory, ilustračné zábery... a roztriediť si tak materiál do týchto priečinkov. Pri strihu je dôležité mať poriadok, ak sa totiž máte vyznať v stovke rôznych záberov, je nutné vedieť, kde ich môžeme nájsť. V tabuľke **PROJECT** máme teraz nahraté všetky videá a hudbu. Zoberieme jedno video a premiestnime ho do **SEQUENCE** (držaním ľavého kliku myši). Ak sa objaví tabuľka, zadáme **CHANGE**. Postupne si do sekvencie premiestňujeme videá z prvej tabuľky tak, ako by sme ich chceli mať zoradené v reportáži. Keď chceme niektoré zábery medzi sebou prehodiť, jednoducho iba daný záber podržíme a prehodíme ho s tým druhým. Je dôležité, aby v timeline bola nad premiestneným záberom žltá farba.

V strihovej sekvencii je vidieť, že zábery sú rozdelené na **VIDEO** (hore) a **AUDIO** (dole). A že sa tu nachádza viacero stôp. So stopami môžeme pracovať - môžeme do nich ukladať viac hudby, zvukov alebo videí či titulkov. Ak máme v prvej stope video a do druhej (nad prvé video) umiestnime ďalšie video - prekryjeme ho. V hudobných stopách zase môžeme postupovať tak, že do druhej stopy umiestnime hudbu, do tretej výpoveď, atď…

Zábery a hudbu môžeme strihať: keď chceme záber rozdeliť, stlačíme písmeno **C** (cut) alebo klikneme na ikonu malej žiletky. Po kliknutí na daný záber sa video rozdelí. Keď už video deliť nechceme, stlačíme písmeno **V** alebo stlačíme ikonu šípky - naskočí nám znova šípka myši. Klikneme na rozdelený záber a odstránime (**DELETE**) tú časť, ktorú nepotrebujeme. Ak nechceme video strihať, myškou podídeme ku koncu záberu, objaví sa červená šípka - ňou môžeme záber skracovať alebo predlžovať.

Ak chceme využiť medzi strihmi efekty, napr. prelínačku medzi zábermi, použijeme **CROSSOVER** ("prelínačka") alebo **DIPTO BLACK** ("stmievačka") – používa sa na záver reportáže. Na efekt klikneme, podržíme ho ľavým tlačidlom myši a premiestníme ho na úvod alebo na záver záberu (do videa, nie audia). Rovnako môžeme použiť aj zvukové prelínanie: **AUDIO TRANSITIONS - CROSSFADE - CONSTANT POWER**, prenesieme ho na začiatok záberu, do audia. Tento efekt zabezpečí postupne doznievanie zvuku.

Ak chceme v reportáži vytvoriť titulky: **TITLE - NEW TITLE - DEFAULT STILL**. Otvorí sa okienko, v ktorom vidíme náhľad videa (ten určujeme na sekvencii a to prehrávaním). V tabuľke klikneme na ikonu písmena T a potom klikneme do obrazu: môžeme začať písať. Text po dokončení môžeme umiestniť v obraze kamkoľvek. V tabuľke nájdeme aj množstvo efektov pre písmo (napr. tieň - **SHADOWS**, rôzne typy písma: **FONTSTYPE**, alebo môžeme určovať veľkosť písma **FONTSIZE**, atď.). Ak sme s titulkom spokojní, tabuľku zatvoríme. Titulok sa pridal do tabuľky s nahratými zábermi. Rovnako ako nové video, tak aj titulok musíme pridať do **SEQUENCE** (do strihovej sekvencie). Titulok však vždy pridávame do druhej alebo vyššej video stopy. Titulok umiestníme nad záber, pre ktorý je určený. Na úvod a záver titulku vložíme efekt **CROSS DISSOLVE**.

Ak sme s postrihanou reportážou spokojní, vyexportujeme ju: **FILE - EXPORT - MÉDIA**. Otvorí sa tabuľka, v nej si vyberieme formát (najčastejšie sa odporúča H264) a nastavenie formátu - **PRESET** (odporúča sa napr. **YOUTUBE HD 1080p25** alebo **VIMEO HD**, alebo iba **HD 1080p25**). Potom zadáme názov videa (**OUTPUT NAME**) a zadáme **EXPORT** (pozor: cez program Adobe Premiere Pro sa nedá vytvoriť priamo DVD, ale iba video súbor. Pre vytvorenie DVD musíme použiť iný program).

Publikovanie videa

Keď máme video hotové, nebojme sa ho ukázať druhým. Buďme však pripravení na to, že video môže vzbudiť u diváka emócie: to, čo uvidí, ho môže rozrušiť, alebo naopak rozosmiať. Tiež buďme pripravení na názor diváka: ten často môže byť aj kritický. Zapamätajme si však, že v každej kritike je aj kúsok pravdy, preto nebuďme tvrdohlaví a z názoru si skúsme aj zobrať ponaučenie do budúcnosti.

Najviac divákov nájdete na internete. Preto si založme vlastný účet na www.youtube.com alebo na webovej stránke: www.vimeo.com. Aký je medzi nimi rozdiel?

YouTube je bezpochyby najlepšou možnosťou pre uverejnenie videa. Oslovuje najviac divákov a dokonca môžeme vďaka vysokej sledovanosti aj zarobiť peniaze. Nevýhody YouTube spočívajú napríklad v tom, že YouTube odmietne zverejniť dlhšie video ako 20 minút alebo nám môže video zmazať, keď zistí nelegálny obsah (napr. hudba).

Pokiaľ by sme chceli uverejniť video vo výbornej kvalite (HD), ktoré je dlhšie ako 20 minút, tak využime stránku VIMEO.com. Ide o stránku, na ktorej sa uverejňujú kvalitnejšie videá ako na YouTube. Ide o platformu pre toho, kto sa chce filmovaniu venovať na lepšej úrovni a záleží mu na divákovi a aj na kvalite. Nevýhodou vimeo.com je však obmedzenosť vo veľkosti pridaného videa (pokiaľ nechceme platiť za prémiový účet, tak musí mať naše video veľkosť do 500 MB) a rovnako môžeme pridať iba jedno video za týždeň v HD kvalite.

Pri nahrávaní videa nezabudnime na dobrý názov a na náhľadovú fotografiu videa - obe totiž vzbudzujú záujem u budúceho diváka. Práve vďaka názvu a fotografii ľudia na naše video kliknú a pustia si ho. Pre viac pozretí nám zase pomôže rozposlať video cez maily kamarátom, spolužiakom, rodičom... alebo video zdieľať na sociálnych sieťach (Facebook alebo Twitter). Často pomáha umiestniť video na facebookový fanpage mesta alebo obce, z ktorej pochádzate alebo miesta, o ktorom sa rozpráva vo videu. Nakoľko sociálne siete umožňujú zdieľať či komentovať videá, môže našu reportáž za krátky čas vidieť naozaj veľké množstvo divákov. Pokiaľ by sme chceli dosiahnuť ešte vyššiu sledovanosť, skúsme osloviť so svojím videom niektorý z internetových denníkov a magazínov. Pokiaľ sa im bude naše video páčiť, môžu o danom probléme z reportáže napísať článok a naše video dajú zdieľať na svoj web, ktorý navštevujú tisíce návštevníkov za deň.

Záverom

Po prečítaní všetkých riadkov tejto brožúry ste určite sami prišli na to, že úvodná veta - Natočiť film dnes nie je žiadna veda - je jedno veľké klamstvo. Ale keby sme hneď v úvode napísali, čo so sebou tvorba filmu nesie, tak by ste možno nečítali ani ďalšiu stránku.

Ľudia si dnes totiž myslia, že tvoriť video je zábava a vôbec si neuvedomujú, že koľko pravidiel musí človek dodržiavať a koľko vedomostí musí mať, aby video aj naozaj dokončil. Preto by sme mohli úvodnú vetu pozmeniť na: Natočiť film dnes JE veda. Preto sa dnes film a tvorba videa aj študuje na vysokej škole.

Ak sme nezostali len pri čítaní týchto riadkov, ale sami sme aj vyskúšali vytvoriť film či reportáž a páčilo sa nám to - neváhajme a ďalej sa zdokonaľujme! Možností je veľa.

A ktovie? Možno raz reportáž, ktorá vznikla po prečítaní tejto brožúry, ovplyvní milióny ľudí. Tak teda, veľa šťastia a podarených záberov!

www.mladireporteri.sk/video-navod-ako-na-reportazne-video

Vydalo Centrum environmentálnych aktivít Trenčín v marci 2021.

www.mladireporteri.sk

MLADÍ REPORTÉRI
pre životné prostredie